

Ebû Türâb'ın, hadis rivayet etmiş bir sûfî olduğu halde hadisin senedi konusundaki tenkitleri gıybet saydığı nakledilmektedir (*Ṭabaḳātü Ḥanâbile*, I, 249). Diğer Horasan zâhidleri gibi tevekkül ve kaderi tasavvufun temeli sayan Nahşebî'ye göre sûfîyi hiçbir şey bulandırmaz, aksine her şey onunla duru hale gelir (Kuşeyrî, s. 555, 608).

BİBLİYOGRAFYA :

Serrâc, *el-Lüma'*, s. 78, 223, 238, 244, 256, 280, 282, 286; Süleimî, *Ṭabaḳāt*, s. 146, 147; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 45; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XII, 315; Kuşeyrî, *er-Risâle* (Uludağ), s. 135, 473-479, 555, 608; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 221; Herevî, *Ṭabaḳāt*, s. 90-91; İbn Ebû Ya'îa, *Ṭabaḳâtü Ḥanâbile*, I, 248, 249; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ*, s. 244; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, IV, 172; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 276; Zehebî, *A'lamü'n-nübe-lâ*, XI, 545; Sübkî, *Ṭabaḳāt*, II, 306; İbnü'l-Mülakkın, *Ṭabaḳâtü'l-evliyâ*, s. 248, 355-363; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, II, 321; Câmî, *Nefehât*, s. 51; Şa'rânî, *Ṭabaḳāt*, I, 83; Münâvî, *el-Kevâkib*, I, 202; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 108; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-evliyâ*, II, 152-153; Ma'sûm Ali Şah, *Ṭarâ'îk*, II, 167-168; Ziriklî, *el-A'lam*, IV, 233; "Ebû Türâb", *İA*, IV, 57.

MEHMET DEMİRCİ

EBÜ UBEYD, Kâsım b. Sellâm

(أبو عبيد القاسم بن سلام)

Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm
b. Miskîn el-Herevî
(ö. 224/838)

Arap dili ve edebiyatı,
fıkıh, hadis ve kıraat âlimi.

154 (771) yılında Herat'ta doğduğu tahmin edilmektedir. Rum (Bizans) asıllı olan babası Ezd kabilesinden bir kişinin âzâtıydı. İlk öğrenimine Herat'taki bir sıbyan mektebinde (küttâb) başladı. 179'da (795) Herat'tan ayrılarak Küfe ve Basra'daki fıkıh, hadis, tefsir ve dil âlimlerinin derslerine devam etti. Uzun bir tahsil hayatından sonra çeşitli ilimlere dair eserler kaleme aldı ve ardından Herat'a döndü. Burada Hârûnür-reşid'in Valilerinden Herseme b. A'yen onu çocuklarının eğitim ve öğretimiyle görevlendirdi. Daha sonra Merv'e giderek orada da bir süre benzeri bir görev yaptı. Vezir Tâhir b. Hüseyin Merv'e geldiğinde onunla tanıştı ve kendisini Sâmerâ'ya götürdü. Ebû Ubeyd Sâmerâ'da bir müddet kaldıktan sonra Bağdat'a gitti ve Vali Sâbit b. Nasr b. Mâlik'in çocuklarına hocalık yaptı. Aynı zamanda İmam Şâfiî'den fıkıh okuyarak onunla ilmî tartışmalarda bulundu. Ahmed b.

Hanbel'in sohbetlerine katıldı. Kur'an ilimleri ve kıraatle meşgul olurken lûgat ve nahiv âlimlerinden de faydalandı. Her biri farklı metot ve görüşleri benimseyen kırktan fazla âlimin derslerine devam etti. Kendilerinden Arap dili ve edebiyatı, *ensâb** gibi ilimler okuduğu hocaları arasında Ali b. Hamza el-Kisâî, İbnü'l-Kelbî diye tanınan Hişâm b. Muhammed, Ebû Amr eş-Şeybânî, Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ ve Asma' gibi meşhur âlimler yer almaktadır. Ayrıca Abdullah b. Mübârek, Süfyân b. Uyeyne, Yahyâ b. Saîd el-Kattân ve Abdurrahman b. Mehdî'den hadis okudu. Kırka yakın talebesinden ise Ahmed b. Hanbel, Ebû Hâtım es-Sicistânî, Buhârî, Tirmizî ve Belâzûrî gibi tanınmış kişilerin isimleri zikredilmektedir (*el-Ğaribü'l-muşannef* [nşr. Ramazan Abdüttewvâb], nâşirin mukaddimesi, s. 25-30).

Sâbit b. Nasr Tarsus valisi olunca Ebû Ubeyd'i beraberinde götürerek Tarsus kadılığına tayin etti. Ebû Ubeyd, on sekiz yıl devam eden bu görevinden telif çalışmalarına engel olduğu için ayrıldı ve 213 (828) yılında Yahyâ b. Main'le birlikte Mısır'a gitti. Bu arada onun Şam'a gittiği de rivayet edilmektedir (Dâvûdî, II, 38). Daha sonra tekrar Bağdat'a dönerek garibü'l-hadis konusunda dersler vermeye başladı. Çok ilgi gören bu derslerin sonunda *Ğaribü'l-hadis* adlı eseri meydana geldi.

219 (834) yılında hacca giden ve rüyasında Hz. Peygamber'i gördüğü için geri dönmekten vazgeçip Mekke'de oturmaya karar veren Ebû Ubeyd 224 yılı Muharrem ayında (Aralık 838) burada vefat etti ve Ca'fer b. Ebû Tâlib'in evine defnedildi. 222 (836) veya 223'te (837) öldüğü de kaydedilmektedir.

Dindar, vakarlı ve cömert bir kişi olan Ebû Ubeyd hadis, fıkıh, dil, edebiyat ve tarih gibi ilimlerde devrinin önde gelen simalarındandı. Hadisi savunmada başarılı bir mücadele vermiş, çağdaşları ile daha sonra gelen âlimlerin ittifakla kabul ettiği gibi meşgul olduğu ilimlerin hemen hepsinde güvenilir bir âlim olduğunu ortaya koymuştur. Rakkalı hadis hâfızı ve edip Hilâl b. Alâ, Allah'ın bu ümmete dört kişi bahsettiğini söyleyerek bundan biri olan Ebû Ubeyd'in hadislerdeki garib kelimeleri izah ettiğini ve insanları bu konuda hatadan kurtardığını ifade etmiştir. İshak b. Râhûye, Ebû Ubeyd'in her hususta kendilerinin en bilgini olduğunu ve ona ihtiyaç duyul-

duğunu belirtmiştir. Muhammed b. Hübeyre el-Esedî ile (ö. 280/893 [?]) Gulâm Sa'leb diye tanınan Ebû Ömer Muhammed b. Abdülvâhid'in (ö. 345/957) onun eserleri ve rivayetleriyle ilgili tenkitlerini ihtiva eden birer kitap yazdıkları zikredilmişse de (İbnü'n-Nedîm, s. 332, 344) bu eserlerin günümüze ulaşmış ulaşmadığı bilinmemektedir.

Eserleri. İbnü'n-Nedîm, Ebû Ubeyd'in çeşitli ilimlere dair yirmi eserinin adını zikrettikten sonra onun fıkıhla ilgili başka eserlerinin de bulunduğunu söylemektedir (*el-Fihrist*, s. 78). Diğer kaynaklarda kitaplarının sayısı otuz beşe ulaşmakla birlikte bunların bir kısmının bazı eserlerinin bölümlerinden ibaret olduğu bilinmektedir. Başlıca eserleri şunlardır: 1. *el-Ğaribü'l-muşannef*. En önemli eseri olup "garibü'l-luga" diye anılan nâdir kelimeler hususunda konulara göre tertip edilen ilk lûgat kitabıdır. Müellif, *Ğaribü'l-hadis* adlı eserinde olduğu gibi bunun için de otuz kırk yıl çalıştığını söylemektedir. Muhtemelen her iki eser de aynı tarihlerde kaleme alınmıştır. *el-Ğaribü'l-muşannef*'in daha önce bir benzeri yazılmadığı bilinmekte, çağdaşı lûgat âlimi Şemir b. Hamdeveyh de Araplar'ın bundan daha güzel bir kitaba sahip olmadıklarını ifade etmektedir. Arap lûgatçilik tarihinde çeşitli konularda yazılmış küçük hacimli risâlelerden büyük hacimli mu'cemlere geçiş merhalesini temsil eden eser, unutulmaya başlanan birçok kelime ve tabiri yeniden canlandırması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. *el-Ğaribü'l-muşannef* üzerinde Münih Üniversitesi'nde bir doktora tezi hazırlayan Ramazan Abdüttewvâb (*Das Kitâb al-Gharib al-Musannaf von Abû 'Ubaid und seine Bedeutung für die nationalarabische Lexikographie*, Heppenheim 1962) bu çalışmasını tamamladıktan çok sonra eseri yayımlamıştır (Kahire 1989). Ayrıca Muhammed Muhtâr el-Ubeydî tarafından üç cilt halinde neşredilen eserin (Kartâc [Tunus] 1989-1990) bazı bölümlerinin ayrı neşirleri de yapılmıştır. Meselâ Muhammed Hasan Âli Yâsîn "Kitâbü's-Şecer ve'n-nebât ve Kitâbü'n-Nahl" (*MMİr.*, XXXV/3, s. 89-141), "Kitâbü's-Seḥâb ve'l-maṭar ve Kitâbü'l-Ezmine ve'r-riyâh" (*a.g.e.*, XXXVI/4) adıyla eserin dört bölümünü neşretmiştir. Hâtem Sâlih ez-Zâmin de "Kitâbü's-Silâh" adlı bölümü yayımlamıştır (Bağdad 1405/1985). Bazı kaynaklarda çeşitli bölümleri ayrı birer kitap gibi zikredilen (Sezgin, VIII, 83) *el-Ğaribü'l-muşannef* hakkında ilâve, şerh ve tenkit şeklinde

birçok çalışma yapılmış olup (a.g.e., VIII, 83-84) Ramazan Abdüttewvâb esere yazdığı mukaddimede bu çalışmalar hakkında bilgi vermektedir (s. 50-51). **2. Ğaribü'l-ḥadîş***. Hadislerde geçen nâdir kelime ve tabirlerin izahına dair önemli bir eserdir. Muhammed Abdülmüddin Han'ın idaresinde Muhammed Azîmüddin tarafından dört (Haydarâbâd 1384-1387/1964-1967), Hüseyin Muhammed Şeref tarafından da iki cilt halinde (Kahire 1984) yayımlanmıştır. **3. Kitâbü'l-Emsâl**. Hayatının sonlarına doğru Mekte'de tamamladığı (Sellheim, s. 91-92) bu eserinde Ebû Ubeyd mesel haline gelmiş on yedi hadisin bir kısmını açıkladıktan sonra derlediği 1386 meseli 19 bölüm ve 270 bab halinde ele almıştır. Bu bölümlerde dil ve konuşma, insanın özellikleri, güzel ahlâk, dostluk ve kardeşlik, ilim, çeşitli ihtiyaçlar, zulüm ve kötü huylar gibi konulara dair meselleri bir araya getirmiş, bunları izah ederken kimlerden faydalandığını da belirtmiştir. Eser üzerinde çeşitli şerh ve ilâve çalışmaları yapılmış olup (Sezgin, VIII, 84-85) bu şerhlerin en önemlisi Ebû Ubeyd el-Bekrî'nin *Faşlü'l-makâl fi şerhi Kitâbi'l-Emsâl*'idir (nşr. Abdülmecîd Âbidîn — İhsan Abbas, Hartum 1958; Beyrut 1971). Rudolf Sellheim, *el-Emsâlü'l-'Arabîyyetü'l-kadîme* adıyla Arapça'ya çevrilen kitabında (bk. bibl.) mesel hakkında genel bilgiler verdikten sonra çalışmasının büyük bir bölümünü (s. 85-155) Ebû Ubeyd'in hayatı ile bu eserine ve şerhlerine ayırmıştır. *Kitâbü'l-Emsâl*'in bir kısmı Latince tercümesiyle birlikte Bertheau tarafından neşredilmiştir (Göttingen 1836), daha sonra içinde on yedi risâlenin yer aldığı *et-Tuḥfetü'l-behiyye* adlı mecmuada da basılmıştır (İstanbul 1302/1885; bk. Serkis, II, 1965-1966). Ayrıca İbn Abdürabbih'in *el-İkdü'l-ferîd*'inde bir özeti bulunan (III, 81-136) eserin tamamını son olarak Abdülmecîd Katâmiş yayımlamıştır (Mekke 1400/1980). **4. en-Neseb** (*Kitâbü'n-Neseb ve zikru men fi'l-cemâhiri min tesmiyeti's-şahâbe ve't-tâbi'in ve's-şu'arâ' fi'l-Câhiliyye*). Ebû Ubeyd bu eserinde hocası İbnü'l-Kelbî'nin *Cemheretü'n-neseb* adlı kitabını ihtisar etmiş, onun metot ve üslûbunu kullanarak bazı ilâvelerde bulunmuş, özellikle ashop, tâbiîn ve Câhiliye şairleri hakkında bilgi vermiştir. Esere İbnü'l-Kelbî gibi Adnân'ın nesebiyle değil Hz. Peygamber'in mensup olduğu Hâşimoğulları ile başlayan Ebû Ubeyd, Ümeyyeoğulları ve diğer Kureys

kollarını, ardından da Kinâne, Esedoğulları ve diğer Adnânîler'i zikrederek Kahtânîler'e geçmiştir. Araştırmacılar için değerli bir muhtasar olan *en-Neseb*, ayrıca İbnü'l-Kelbî'nin eserinin Kahtânîler'e dair olup kaybolan II. cildindeki bilgileri ihtiva etmesi bakımından da önem taşımaktadır. Tarihî, edebî ve İslâmî ilimler ansiklopedisi mahiyetindeki kitap, aynı zamanda İslâm'ın başlangıcındaki olaylar hakkında bilgi veren ilk ve en önemli kaynaklardan biridir. Bunun yanında çeşitli vesilelerle zikredilen şevâhid ile edebî kaynaklarda adları geçmeyen şairler konusunda değerli bilgiler ihtiva etmektedir. *en-Neseb*, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan yegâne nüshası esas alınarak Meryem Muhammed Hayrüddin' tarafından yayımlanmıştır (Beyrut [?] 1410/1989). **5. Kitâbü'l-Emvâl***. İslâm malî hukukuna dair olup Ebû Ubeyd'in önemli eserlerindendir. İlk neşri Muhammed Hâmid el-Fikî tarafından yapılmış (Kahire 1353/1934-35), daha sonra Muhammed Halîl Herâs (Kahire 1388/1968) ve Muhammed Amâre tarafından (Kahire 1409/1989) yayımlanmıştır. Âtîf Ali Sâlih de eserdeki hadis ve âsârın indeksini hazırlayıp neşretmiştir (*Fihrisu eḥâdisi ve âşâri Kitâbi'l-Emvâl*, Beyrut 1409/1989). **6. en-Nâsiḥ ve'l-mensûḥ***. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüshası (III. Ahmed, nr. 143) Fuat Sezgin tarafından tıpkıbasım halinde yayımlanan eseri (Frankfurt 1985) daha sonra Muhammed b. Sâlih el-Müdeyfir neşretmiştir (Riyad 1411/1990). **7. Fezâ'ilü'l-Kur'an**. Tam adı *Fezâ'ilü'l-Kur'an ve me'âlimuh ve edebüh* olan eser, Kur'an'ın ve bazı sûrelerin faziletiyle çeşitli âyetlerin tefsirine dairdir. Önce kısmen neşredilen eserin (Berlin 1952) tamamı daha sonra *Fezâ'ilü'l-Kur'an ve âdâbüh* adıyla E. Eisen ve O. Pretzl tarafından yayımlanmıştır (bk. Brockelmann, *GAL*, I, 106; *Suppl.*, I, 166-167). Muhammed Necâtî Cevherî eser üzerinde bir yüksek lisans çalışması yapmıştır (Ümmlükurâ Üniversitesi, Mekke 1393/1973). Ramazan Abdüttewvâb da ortak bir çalışma olarak eserin tahkikini yapıp neşre hazırladıklarını söylemektedir (*el-Ğaribü'l-muşannef*, nâşirin mukaddimesi, s. 52). **8. Kitâbü'l-İmân**. Sünnî doktrini ilk izah eden bir çalışma olarak kabul edilen eser, Nâsirüddin el-Elbânî tarafından önce bir mecmua içinde (*Min künûzi's-sünne erba'u resâ'il*) neşredilmiş (Dimaşk 1385/1965), daha sonra da müstakil olarak basılmıştır (Beyrut 1403/1983). **9. el-**

Ḥuṭab ve'l-mevâ'iz. Ebû Ubeyd bu kitabının adını baş tarafta *el-Ḥuṭab ve'l-mevâ'iz ve'l-ḥazzu 'alâ a'mâlî'l-birri ve talebi'l-ḥayr* şeklinde kaydetmektedir. Eser Hz. Peygamber'in bazı tavsiyeleriyle diğer peygamberlerin öğütlerini, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in nasihatlerini ihtiva etmektedir. Ramazan Abdüttewvâb Leipzig Kütüphanesi'ndeki (nr. 158) tek nüshasını esas alarak eseri yayımlamıştır (Kahire 1406/1986). **10. 'Ade-dü âyi'l-Kur'an**. Tunus Zeytûne Kütüphanesi'nde (nr. 413) bu esere ait olduğu sanılan on bir varaklık bir nüsha bulunmaktadır (Sezgin, IX, 70). **11. Kitâbü't-Tahâre**. Eserin yazma nüshaları Zâhiriyye Kütüphanesi'nde (Mecâmî', nr. 11, 38 varak) ve Dârü'l-kütübü'l-Misriyye'de (Hadis, nr. 2308, 46 varak) mevcuttur (a.g.e., IX, 71).

Ebû Ubeyd'in kaynaklarda zikredilen diğer eserleri de şunlardır: *Âdâbü'l-İslâm*, *Edebü'l-kâdî*, *el-Aḥdâs*, *Ensâbü'l-ḥayl*, *Fezâ'ilü'l-fürs*, *Ğaribü'l-Kur'an*, *İstidrâkü'l-ğalaṭ*, *el-Eymân ve'n-nü-zûr*, *el-Ḥacru ve't-teflis*, *el-Hayz*, *el-Ḳazâ* ve *âdâbü'l-ḥukkâm*, *el-Kırâ'ât*, *Kitâb fi'n-naḥv*, *Ma'âni'l-Kur'an*, *Ma'âni's-şi'r*, *el-Makşûr ve'l-mem-dûd*, *el-Mecâz fi'l-Kur'an*, *Makâtîlü'l-fürsân*, *el-Müzekker ve'l-mü'ennes*, *en-Nikâh*, *Nuşûs fi'l-ḥac*, *Şevâhidü'l-Kur'an*, *eş-Şu'arâ*, *eṭ-Talâk*.

Ebû Ubeyd'e nisbet edilen eserlerle kitaplarının bir bölümü olduğu halde müstakil gibi gösterilen başlıca eserler şunlardır: **1. el-Ezdâd ve'z-zîd fi'l-luğa**. Ebû Hâtîm es-Sicistânî'ye (ö. 248/862 [?]) ait olduğu halde (nşr. A. Haffner, Beyrut 1912) Brockelmann tarafından Ebû Ubeyd'e nisbet edilmiştir (*GAL Suppl.*, I, 167). Ancak Ebû Ubeyd'in *el-Ğaribü'l-muşannef*'inde bu adı taşıyan bir bab bulunmakta olup Muhammed Hüseyin Âli Yâsîn tarafından neşredilmiştir (bk. bibl.). **2. el-İzâh**. Brockelmann, Ebû Ubeyd'e nisbet ettiği bu kitabın Fas'ta Câmiu'l-Karaviyyîn'de (nr. 1183) bir nüshasının mevcut olduğunu bildirmekteyse de (*GAL Suppl.*, I, 167) Ramazan Abdüttewvâb verilen numarada başka bir mecmua bulunduğunu söylemektedir (*el-Ḥuṭab ve'l-mevâ'iz*, mukaddime, s. 63-64). Fuat Sezgin ise adı geçen yazmanın Ebû Ali el-Fârisî'nin *el-İzâh* adlı eserinin bir nüshası olabileceğini ileri sürmektedir (*GAS*, IX, 70). **3. Ḥalku'l-insân ve nu'ûtüh**. *el-Ğaribü'l-muşannef*'in ilk babı olup ayrı bir eser değildir (Brockelmann'ın Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüs-

Ebü Ubeyd Kâsım b. Sellâm'ın *el-Ğaribü'l-muşannef* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4706)

hasıyla ilgili olarak verdiği numara da [2555] *el-Ğaribü'l-muşannef* nüshasına aittir [GAL Suppl., I, 167; Sezgin, VIII, 82]). 4. *el-Ğanem*. Ebü Ubeyd'in böyle bir eserine rastlanmamıştır (Ramazan Abdüttewvâb, Ebü Ubeyd'in *el-Huṭab ve'l-mevâ'iz* ile [s. 64] *el-Ğaribü'l-muşannef*'ine [s. 58] yazdığı mukaddimelerde bu hususta bilgi vermektedir). 5. *Fa'ale ve ef'ale*. Brockelmann eserin Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de bir nüshasının bulunduğunu söylemekteyse de (GAL Suppl., I, 167) kaynaklarda Ebü Ubeyd'in bu adı taşıyan bir eserden söz edilmemektedir (Sezgin, IX, 70). 6. *el-Luğât ellefî nezele bihe'l-Kur'ân*. Abdülazîz b. Ahmed ed-Dîrî'nin (ö. 694/1295) *et-Teyşîr fî 'ulûmî't-tefsîr* adlı eserinin kenarında basılan (Kahire 1310) *Fimâ verede fi'l-Kur'ân min luğatî'l-kabâ'il* adlı bir risâle için, nâşirin bu risâlenin Ebü'l-Kâsım b. Sellâm'a ait olduğunu zannettiğini söylemesi eserin Ebü Ubeyd'e nisbet edilmesine sebep olmuştur. Ramazan Abdüttewvâb bu nis-

betin doğru olmadığı hususunda ayrıntılı bilgi vermektedir (*el-Huṭab ve'l-mevâ'iz*, nâşirin mukaddimesi, s. 64-71). Ancak eser, Abdülhamîd es-Seyyid Tilb tarafından Ebü Ubeyd'e nisbet edilerek *Luğatî'l-kabâ'il-i'l-vâride fi'l-Kur'ân*'i'l-Kerîm adıyla neşredilmiştir (Küveyt 1985). 7. *Mâ ḥalefe fihi'l-âmmetü luğate'l-'Arab*. Brockelmann (GAL Suppl., I, 167), İbn Manzûr'dan naklen (*Lisânü'l-'Arab*, V, 396) Ebü Ubeyd'e bu adla bir eser isnat etmekteyse de onun böyle bir eseri bulunmamakta, Ezherî *el-Ğaribü'l-muşannef*'te aynı adı taşıyan bir babın yer aldığına işaret etmektedir (*Tehzîbü'l-luğa*, VIII, 262). 8. *en-Ne'âm ve'l-behâ'im ve'l-vaḥş ve's-sibâ ve't-tayr ve'l-bevât ve'ḥaşarâtü'l-arz*. Yanlışlıkla İbn Kuteybe'ye nisbet edilen bu eser de *el-Ğaribü'l-muşannef*'in bir babı olup M. Bouyges tarafından neşredilmiştir (*DîA*, VI, 313, 314). Ramazan Abdüttewvâb bu hususta da ayrıntılı bilgi vermektedir (*el-Huṭab ve'l-mevâ'iz*, nâşirin

mukaddimesi, s. 71-72; ayrıca bk. Brockelmann, GAL Suppl., I, 167).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *Kitâbü'l-Emsâl* (nşr. Abdülmecid Katâmiş), Mekke 1400/1980, ayrıca nâşirin mukaddimesi, s. 5-25; a.mlf., *Ğaribü'l-ḥadîṣ* (nşr. Muhammed Azîmüddin), Haydarâbâd 1384/1964 — Beyrut 1396/1976; a.mlf., *Kitâbü'l-Emvâl* (nşr. Muhammed Amâre), Kahire 1409/1989, ayrıca nâşirin mukaddimesi, s. 22-59; a.mlf., *el-Ğaribü'l-muşannef* (nşr. Muhammed el-Muhtâr el-Ubeydî), I-III, Kartâc 1989-90, ayrıca nâşirin mukaddimesi, I, 13-22; a.e. (nşr. Ramazan Abdüttewvâb), Kahire 1989, ayrıca nâşirin mukaddimesi, s. 9-65; a.mlf., *el-Huṭab ve'l-mevâ'iz* (nşr. Ramazan Abdüttewvâb), Kahire 1406/1986, nâşirin mukaddimesi, s. 7-72; *Lisânü'l-'Arab*, V, 396 ("kız" md.); Ebü'l-Tayyib el-Lugavî, *Merâtibü'n-naḥviyyîn* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1375/1955, s. 93-94; *Tehzîbü'l-luğa*, VIII, 262; Ebü Bekir ez-Zübeydî, *Ṭabaḳâtü'n-naḥviyyîn ve'l-lugaviyyîn* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1392/1973, s. 199-202; İbn Abdürrabbih, *el-İkḍâl-ferîd*, III, 81-136; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Süveymî), s. 78, 321-324, 332, 344; İbn Abdülber, *el-İntikâḥ*, Kahire 1350, s. 107; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, XII, 403-416; İbn Ebü Ya'lâ, *Ṭabaḳâtü'l-Hanâbile*, I, 259; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, XVI, 254-261; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhu'r-ruvât*, III, 12-23; Nevevî, *Tehzîb*, II, 257; İbn Hallikân, *Vefeyât* (Abdülhamîd), III, 225; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, II, 417; Sübkî, *Ṭabaḳât* (Tanâhî), II, 153-160; Dâvudî, *Ṭabaḳâtü'l-mufessirîn*, II, 38-42; Serkis, *Mu'cem*, II, 1965-1966; Brockelmann, GAL, I, 105-106; Suppl., I, 166-167; Yağmürî, *Nâḥiye'l-ḳabas* (nşr. R. Sellheim), Wiesbaden 1964, s. 314-316; Sezgin, GAS, VIII, 81-87; IX, 70-72; Ömer Feruh, *Târîhu'l-edeb*, II, 228-230; R. Sellheim, *el-Emsâlü'l-'Arabîyyetü'l-kadîme* (trc. Ramazan Abdüttewvâb), Beyrut 1404/1984, s. 85-155; M. Bouyges, "en-Ne'âm ve'l-behâ'im...", MFOB, III (1908), s. 186 vd.; Hans Gottschalk, "Abü 'Ubaid al-Qâsim b. Sallâm, Studie zur Geschichte der arabischen Biographie", *Isl*, XXIII (1936), s. 245-289; a.mlf., "Abü 'Ubaid al-Qâsim b. Sallâm", *EI*² (İng.), I, 157; Gérard Leconte, "Le Problème D'Abü 'Ubaid réflexions sur les «erreurs» que lui attribue Ibn Qutayba", *Arabica*, XII, Leiden 1965, s. 140-174; Wilferd Madelung, "Early Sunni Doctrine Concerning Faith as Reflected in the Kitâb al-Imân of Abü 'Ubaid al-Qâsim b. Sallâm", *St.I*, XXXII (1970), s. 233-254; İhsan en-Nas, "Kitâbü'n-Neseb li-Ebî 'Ubeyd el-Ğâsım b. Sellâm", *MMLADm*, LXVIII/1 (1993), s. 3-58; Hamed el-Câsir, "Kitâbü'n-Neseb li-Ebî 'Ubeyd fî maḥabbi'l-muḥarrefe", a.e., s. 95-111; Muhammed Hasan Âli Yâsîn, "Kitâbü's-Şecer ve'n-nebât ve Kitâbü'n-Naḥl: li-Ebî 'Ubeyd el-Ğâsım b. Sellâm", *MMLr*, XXXV/3 (1404/1984), s. 89-141; a.mlf., "Kitâbü's-Seḥâb ve'l-maṭar ve Kitâbü'l-Ezmine ve'r-riyâḥ", a.e., XXXVI/4 (1405/1985); Muhammed Hüseyn Âli Yâsîn, "Bâbü'l-ezdâd: li-Ebî 'Ubeyd el-Ğâsım b. Sellâm", a.e., XXXVIII/4 (1408/1987), s. 257-296; Jaakko Hämeen-Anttila, "Lexical ibdâl (Abü 'Ubaid and his al-Ğarib al-Musannaf)", *SO*, LXXI (1993), s. 48-49.

